

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Пробоїв О.А.
Станіславська Г.А.

Розглянуто передумови ефективного розвитку туристичної галузі України. Проаналізовано динаміку та тенденції в'їзного і виїзного туризму у світі та в Україні. Зокрема, запропоновано напрями регулювання діяльності підприємств туристичної індустрії з метою збільшення надходжень від цієї сфери в економіку держави.

Ключові слова: туристична галузь, в'їзний і виїзний туризм, Всесвітня Туристична Організація, туристичні послуги.

ВСТУП

В умовах глобалізації світових товарних й фінансових ринків, ускладнення інформаційного простору, транснаціоналізації світового господарства та динамічного розвитку світового ринку послуг, дедалі більшої вагомості в структурі міжнародної торгівлі набуває туристична індустрія. Для багатьох країн світу саме ця сфера економіки стає пріоритетною, так як забезпечує левову частку сукупного національного доходу і стає напрямом міжнародної спеціалізації.

В сучасній світовій економіці туризм відіграє все більш помітну роль [11], а сучасна туристична індустрія у міжнародній господарській системі посідає провідні позиції: на неї припадає близько 10% світового ВВП, близько 30% світової торгівлі послугами, 7% загального обсягу світових інвестицій, 11% світових споживчих витрат. За даними Всесвітньої туристичної організації, за останні 16 років доходи від міжнародного туризму зростали в середньому на 9% в рік. У понад 40 країн світу туристична індустрія виступає основним джерелом надходжень національного бюджету [3, с.42].

В умовах економічної нестабільності туристична індустрія стикається з багатьма проблемами. Ці проблеми обумовлюються невизначеністю ринкової ситуації, сезонною нестабільністю попиту на туристичні послуги, жорсткою конкуренцією в галузі, недостатністю фінансових ресурсів для фінансування інвестиційних проектів та ін.

Аналіз кон'юнктури світового ринку туристичних послуг показує, що протягом останнього століття відбулося ускладнення зовнішнього середовища організацій, прискорення темпів зміни

його параметрів і ріст невизначеності в часі. Все вищезазначене вимагає від сучасних туристичних організацій швидкого і гнучкого реагування на зміни кон'юнктури ринку. Ті організації, які виробили та реалізували вдалу стратегію розвитку, зуміли здобути конкурентні переваги в туристичній галузі та забезпечити відповідний клієнтський ринок високоякісним туристичним продуктом. Подолання негативних тенденцій, створення передумов для сталого розвитку туризму, має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики в 2011 році.

Вивченню проблем ефективного розвитку туристичної галузі й дослідженню перспектив регулювання діяльності підприємств вітчизняної туристичної індустрії присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів.

Окремі аспекти регулювання розвитку туризму висвітлені в працях Ю.В.Алексєєва, І.В.Бережної. Проблеми розробки управлінського механізму у сфері туризму розглядаються в роботах М.І.Круглова, Г.У.Фокіна. Проте, незважаючи на активізацію дослідницьких зусиль, спрямованих на аналіз питань ефективного розвитку туризму, окремі аспекти державного регулювання та управління цією галуззю залишаються недостатньо розробленими.

Метою даної публікації є визначення передумов та перспектив ефективного розвитку туристичної галузі України в контексті політики державного регулювання.

Для досягнення зазначеної мети було виконано такі завдання: проаналізовано перспективи розвитку туризму в світі й Україні; визначено проблеми розвитку вітчизняної туристичної індустрії; запропоновано інноваційні форми і методи управління регіональним розвитком туризму; окреслено перспективи удосконалення механізму й важелів регулювання процесів диверсифікації туристичної галузі.

Пробоїв Ольга Анатоліївна, к.е.н., ст. викладач кафедри міжнародної економіки Івано-Франківського інституту менеджменту ТНЕУ, 0935654577, olga_probojiv@mail.ru

Станіславська Галина Анатоліївна, студентка Івано-Франківського інституту менеджменту ТНЕУ, 0961029406, galiwa@meta.ua

1 ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В СВІТІ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Туризм є однією із найбільш динамічних галузей світової економіки, яка реагує на будь-які коливання ринкової кон'юнктури. Вплив світової фінансової кризи, політична нестабільність в африканському континенті, стихійні явища в Японії знаходять своє відображення в обсягах і динаміці відвідування туристами окремих країн, а тому позначаються на рівні доходів економік цих країн.

З огляду на реалії сьогодення, зокрема глобальну фінансову кризу й політичну

нестабільність в світі, за статистичними даними 2009 року й оперативними даними 2010 року спостерігається незначне зменшення обсягів в'їзного і виїзного туристичних потоків, але таке становище властиве майже всім розвиненим європейським туристичним державам [9].

На основі оптимістичних прогнозів Всесвітньої туристичної організації [6](рис.1) можна стверджувати, що обсяги прибуттів в індустрії туризму до 2020 року повинні різко зрости. Однак, природні явища (катаклізми) і останні політичні та економічні події в світі вносять свої корективи у розвиток даної сфери міжнародної економіки.

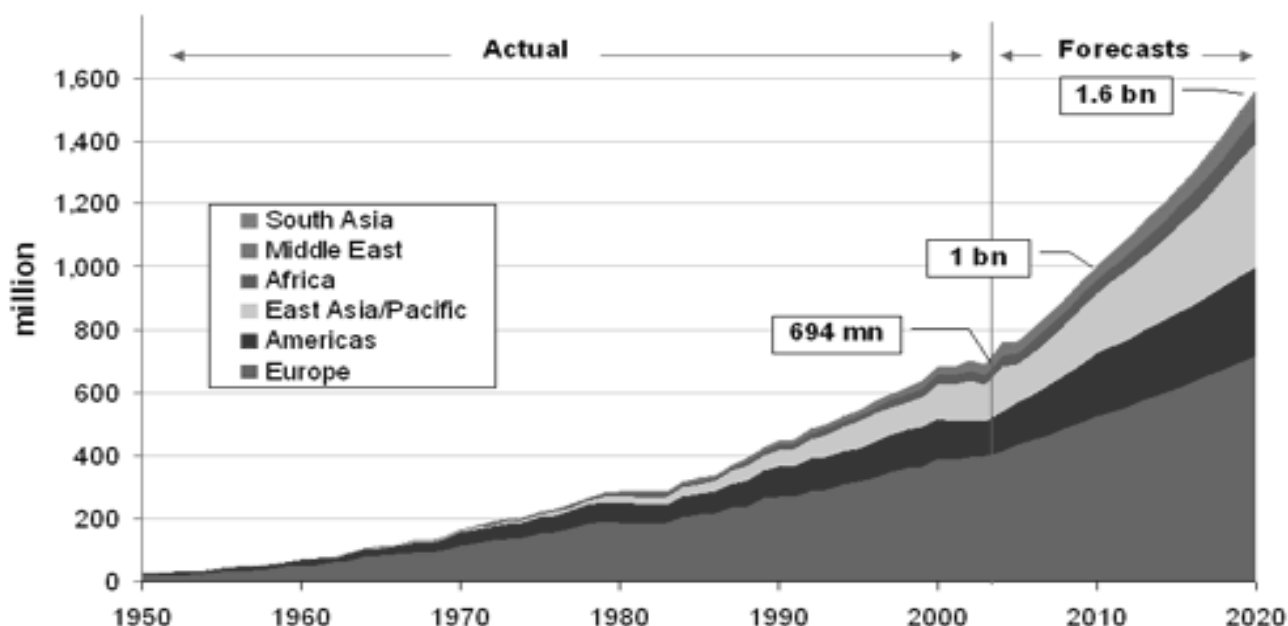

Рис. 1 Прогноз розвитку виїзного туризму до 2020 року Всесвітньої туристичної організації

Деякі країни й цілі континенти на тлі зазначених подій зазнають суттєвих втрат, оскільки туроператори відмовляються від співпраці з готелями, скорочуються потоки туристів, різко падають доходи як окремих туристичних агенцій, так і надходження в бюджети країн. Інші країни через зміну сучасних пріоритетів, навпаки, стають центрами туристичної індустрії і швидкими темпами починають розвивати відповідну інфраструктуру.

На фоні загострення політичної ситуації в африканських державах, в посткризовий період міжнародний туризм відновлюється значно швидше, ніж очікувалось за прогнозами експертів. Наприкінці 2010 року міжнародні туристичні прибуття зросли на 6,7% в усіх регіонах світу і сягнули позначки 935 млн. чол., що на 22 млн. чол. перевищує показник передкризового пікового рівня. Лідируючі позиції за темпами відновлення туристичної активності

відводяться швидко розвиваючим економікам (+8%) на відміну від високо розвинутих економік (+2-5%), що пояснюється сучасними глобалізаційними тенденціями та зростаючим впливом на світові економічні процеси китайської економіки [6].

На основі даних таблиці 1 ми бачимо, що попит у сфері міжнародного туризму зберігається на відповідному рівні, незважаючи на економічну невизначеність на багатьох великих туристичних ринках, стихійних явищ в одних країнах та політичних і соціальних заворушень в інших, проблематичні погодні умови в окремих регіонах Європи й США. Спорт, культура, виставки, унікальні природно-рекреаційні ресурси здатні приваблювати відвідувачів і дозволяють країнам, що приймають туристів, достойно позиціонувати себе на світовому ринку туристичної індустрії.

Таблиця 1 Динаміка міжнародних туристичних прибуттів за регіонами світу на підставі звітів Всесвітньої туристичної організації [6]

International Tourist Arrivals by (Sub)region

	Full year			Share	Change	
	2008	2009	2010*	2010*	09/08	10*/09
	(million)			(%)		(%)
World	913	877	931	100	-4,0	6,7
Advanced economies	489	468	493	52,7	-4,3	5,3
Emerging economies	424	409	442	47,3	-3,5	8,2
<i>By UNWTO regions:</i>						
<i>Europe</i>	480,8	456,9	471,5	50,4	-5,0	3,2
Northern Europe	56,4	53,4	53,3	5,7	-5,5	-0,1
Western Europe	153,2	148,6	156,1	16,7	-3,0	5,1
Central/Eastern Eu.	100,0	89,9	93,7	10,0	-10,1	4,2
Southern/Mediterr. Eu.	171,2	165,1	168,4	18,0	-3,5	2,0
<i>Asia and the Pacific</i>	184,1	181,0	203,8	21,8	-1,7	12,6
North-East Asia	101,0	98,1	111,7	11,9	-2,9	13,9
South-East Asia	61,8	62,1	69,6	7,4	0,5	12,1
Oceania	11,1	10,9	11,6	1,2	-1,6	6,0
South Asia	10,3	9,9	10,9	1,2	-3,4	10,1
<i>Americas</i>	147,8	140,5	151,2	16,2	-4,9	7,7
North America	97,7	92,1	99,2	10,6	-5,8	7,8
Caribbean	20,1	19,5	20,3	2,2	-2,8	3,9
Central America	8,2	7,6	8,3	0,9	-7,4	8,3
South America	21,8	21,3	23,5	2,5	-2,3	10,4
<i>Africa</i>	44,4	45,8	48,7	5,2	3,2	6,4
North Africa	17,1	17,6	18,6	2,0	2,5	5,8
Subsaharan Africa	27,2	28,2	30,1	3,2	3,6	6,9
<i>Middle East</i>	55,9	52,7	60,0	6,4	-5,7	13,9

Source: World Tourism Organization (UNWTO) ©

(Data as collected by UNWTO January 2011)

2 ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму (World Travel & Tourism Council) загальний вклад туристичної галузі в економіку України в 2010 році склав 80,8 млрд. гривень, що забезпечує їй третій результат в Центральній і Східній Європі [2]. Водночас, цього року на підтримку внутрішнього туризму з держбюджету країни виділено 1,8 млн. грн. [2].

Незважаючи на те, що Україна має потужний туристично-рекреаційний потенціал, існує ряд факторів, які перешкоджають його розвитку: відсутність єдиного механізму державного регулювання туристичним сектором економіки; невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним тенденціям розвитку туризму; недостатність методичної та організаційної підтримки туристичної галузі, невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази; технологічна відсталість галузі. В

Україні практично не застосовують туристичні технології, які у розвинених країнах набули ознак повсякденної ужитковості: електронні інформаційні довідники щодо готелів, транспортних маршрутів і туристичних фірм з переліком і вартістю послуг, які ними надаються.

У відповідності до вищезазначеного, можна виділити позитивні та негативні фактори впливу на розвиток туристичної галузі України (табл.2).

За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму, іноземні туристичні потоки в Україну у 2011р. становитимуть 25 450 000 чол., а враховуючи прогнози до 2021р., цей показник сягне позначки 39 106 000 осіб [2] (рис.2).

За даними Держкомстату, кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, скоротилась з 25 449 078 у 2008 році до 16 675 786 осіб у 2010 р. За минулий рік Україну відвідало 21 млн. 203 тис.327 іноземців. Серед тих, хто в'їхав до України, 19 млн. осіб прибули у приватних справах, 1,08 млн. - як туристи, 695 тис. - за службовим обов'язком або в інтересах бізнесу, 206 тис. - з приводу культурного, спортивного обміну і т.д. [4] (табл.3).

Таблиця 2 Позитивні та негативні фактори впливу на розвиток туристичної галузі України

Позитивні	Негативні
Незначне зменшення обсягів в'їзного і виїзного туристичних потоків у світі	Відсутність єдиного механізму державного регулювання туристичним сектором економіки
Загальний вклад туристичної галузі в економіку України в 2010 році склав 80,8 млрд. грн..	Невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним тенденціям розвитку туризму
Виділено 1 млн. 800 тис. грн. на підтримку внутрішнього туризму з держбюджету країни на 2011р.	Невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази та низький рівень обслуговування
Зміни у нормативно-правовій базі	Технологічна відсталість галузі

Рис. 2 Динаміка міжнародних туристичних потоків в Україну

Таблиця 3 Статистичні показники розвитку туристичної галузі України за 2008-2010 рр.

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон, всього	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, всього	Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України, всього
2008	15 498 567	25 449 078	3 041 655
2009	15 333 949	20 798 342	2 290 097
2010	12 859 267	16 675 786	1 350 504

*Згідно даних Держкомстату України

Як бачимо, український туризм характеризується як позитивними, так і негативними тенденціями розвитку, проте існує багато проблем, які необхідно розв'язати за допомогою перегляду принципів і пріоритетів регулювання, вдосконалення системи механізмів управління туристичною галуззю [8]. Актуальними залишаються питання створення

нормативно-правової бази державного регулювання у сфері туризму, податкової політики, приватизації й акціонування, створення сприятливих інвестиційних умов. Крім того, необхідно обумовити повноваження та участь держави в регулюванні туристичного ринку, оскільки саме вона формує основні умови

функціонування суб'єктів туристичної діяльності як на національному, так і на міжнародному рівні.

Способи та методи впливу, які використовуються сьогодні для регулювання туристичної галузі, не завжди виявляються адекватними сучасним умовам та тенденціям. Для зміни ситуації на краще, необхідно вдосконалювати механізми регулювання господарської діяльності з урахуванням досвіду країн з розвинутою туристичною індустрією [8].

Найважливішим кроком, який уряд передбачив з метою вдосконалення державного регулювання туристичного сектору економіки, було затвердження Закону «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», згідно якого, ліцензуванню підлягає лише туроператорська діяльність [7]. Позитивним є те, що у листопаді 2010р. ВРУ ухвалила у другому читанні проект Податкового кодексу України, в якому вагоме місце відводиться новій редакції статті 207 «Порядок оподаткування туристичних послуг». Чинною залишається діюча база оподаткування і, як наслідок, тури для кінцевого споживача не подорожчають [4]. При Державній службі туризму і курортів утворено Громадську раду, яка є важливим виконавчим органом в контексті подальшого забезпечення принципу прозорості державної політики в сфері туризму та курортів [4].

Для сприяння розвитку туристичної галузі в Україні, державними органами влади розроблено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках. Метою Програми є розвиток спортивної та туристичної інфраструктури, створення умов для отримання права на проведення в Україні зимових Олімпійських та Параолімпійських ігор 2022 року [5].

Як свідчить зарубіжний досвід, важливу роль у регулюванні діяльності підприємств туристичного сектору в регіонах відіграє створення регіональної управлінської організаційної структури [3, с.47]. Основними напрямками механізму регіонального управління розвитком туризму повинно стати: удосконалення механізмів регулювання господарської діяльності з урахуванням досвіду країн із розвинутою туристичною галуззю; створення цільових програм розвитку туризму на рівні регіонів; формування стратегії розвитку туризму та розробка конкретних заходів щодо досягнення поставленої стратегічної мети. Було б доцільно створити в регіонах агентство з маркетингу та заохочення інвестицій, яке б підпорядковувалося державним обласним адміністраціям. У цьому агентстві необхідно передбачити відділ з розвитку туризму [1].

Окремі кроки щодо підвищення ефективності діяльності підприємств туристичної індустрії робляться на Прикарпатті, зокрема у січні цього року схвалено регіональну цільову Програму розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2011-2015 рр. Виконання Програми дасть змогу утримувати позитивний імідж Івано-Франківщини як розвинутого туристичного регіону в Україні та Східній Європі, сприяти створенню конкурентоздатних туристичних продуктів [12].

Однак ситуація в більшості регіонів України у сфері туризму на сьогоднішній день потребує державного втручання і реалізації відповідних заходів щодо регулювання, оскільки питання управління туристичною галуззю на місцях вирішує лише один спеціаліст, який має також інші обов'язки, не пов'язані з туристичною сферою. І навіть у регіонах, де в складі обласних держадміністрацій створені структурні підрозділи з туризму (управління або відділи), більшість їх працівників не мають спеціальної туристичної освіти, не завжди чітко усвідомлюють специфіку роботи цієї галузі. Обов'язковість формування структурних підрозділів з туризму в складі облдержадміністрацій має на меті створення ефективної системи управління, яка б сприяла активізації розвитку туристичної індустрії з максимальним використанням наявного природно-рекреаційного потенціалу та культурної спадщини регіону.

Найбільш ефективною формою організації туристичної діяльності в сучасних умовах вважається об'єднання туристичних фірм і автоперевізників, страхових компаній та органів місцевого самоврядування в галузі туризму, в регіональну туристичну корпорацію [3, с.47].

З метою реорганізації сфери туристичної діяльності та зміни механізмів управління на державному, регіональному та місцевому рівнях прийнята Державна програма розвитку туризму в Україні на 2002-2010 роки [11]. Програмою передбачено здійснення комплексних заходів щодо удосконалення системи управління туристичною галуззю, розроблення відповідних нормативно-правових актів, зміцнення існуючої матеріальної бази, залучення коштів іноземних і вітчизняних інвесторів для розвитку відповідної інфраструктури та ін.

Слід також відзначити, що для виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.02.10 № 121-р «Про схвалення концепції Державної цільової програми стійкого розвитку сільських територій на період до 2020 року» розробляється проект Державної цільової програми стійкого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Один із пріоритетів цієї програми - розвиток сільського аграрного туризму [9].

Представники всеукраїнської федерації роботодавців у сфері туризму України спільно із фахівцями обласних організацій розробили проект Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у сфері туризму, готельного господарства і курортів» з метою створити законодавчі засади для реалізації комплексу заходів з розвитку сфери туризму, готельного господарства і курортів, що визначені у Державних цільових програмах.

Наступним кроком у розвитку сфери туризму в Україні є прийняття Закону України «Про заходи щодо державної підтримки розвитку туристичної індустрії в Україні при підготовці проведення Чемпіонату Європи з футболу 2012 року». Відповідна нормативно-правова база дозволить активізувати процеси створення необхідної інфраструктури для розвитку вітчизняної туристичної індустрії.

Одним із основних напрямів удосконалення системи управління та регулювання розвитком туристичної галузі в Україні є спільний проект Асоціації лідерів турбізнесу України (АЛТУ) і державного підприємства «Національний туристичний офіс», що проходить за підтримки Міністерства культури і туризму України, - «Український Туристичний Форум» (УТФ), який організовується двічі на рік (весною і восени). Зокрема, планується організація VI Міжнародної туристичної виставки «Український туристичний форум 2011 (весна)» у рамках підтримки і розвитку внутрішнього туризму в Україні [4].

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день у туристичному секторі української економіки склалася неоднозначна ситуація. З однієї сторони, загальний вклад туристичної галузі в економіку України в 2010 році склав 80,8 млрд. грн., а з іншої – спостерігається зменшення обсягів в'їзного і виїзного туристичних потоків.

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку туризму в Україні існує ряд проблем, які необхідно розв'язати шляхом впровадження інноваційних форм

і методів управління та регулювання туристичною галуззю на державному та регіональному рівні. Зокрема, для розвитку туристичної сфери на державному рівні здійснено наступні заходи:

- ухвалено нову редакцію статті 207 «Порядок оподаткування туристичних послуг»;
- утворено Громадську раду при Державній службі туризму і курортів;
- розроблено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 рр.

До основних пріоритетних напрямів державної політики розвитку туризму в Україні належать:

- спільний проект Асоціації лідерів турбізнесу України та ДП «Національний туристичний офіс» щодо проведення «Українського Туристичного Форуму» (УТФ);
- прийняття законопроекту Закону України «Про заходи щодо державної підтримки розвитку туристичної індустрії в Україні при підготовці проведення Чемпіонату Європи з футболу 2012 року»;
- розроблення проекту Державної цільової програми стійкого розвитку сільських територій на період до 2020 року.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державне регулювання та управління регіональним розвитком туризму [Електронний ресурс] / В. Ф. Семенов // Економіка и управление. – 2010. – № 1. – С. 40-44. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ekopr/2010_1/b2.pdf
2. На розвиток туризму в Україні виділено 1млн. 800 тис. гривень [Електронний ресурс] // Український туристичний портал. – лютий, 2011. – Режим доступу: http://www.turkrajna.info/news/na_rozvitok_turizmu_v_ukrajini_vidileno_1 mln_800_tis_griven/2011-02-14-1274
3. Напрями розвитку туристичної галузі на регіональному та місцевому рівнях [Електронний ресурс] / Ю. О. Непорожній, Р. В. Корнеєва // Економічний простір. – 2008. – №11. – С. 42-50. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_11
4. Офіційний сайт Асоціації Лідерів Турбізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua/News/>.
5. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2068-2010-%F0>
6. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [comm@UNWTO.org](http://www.unwto.org).
7. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/doc.aspx?id=209>
8. Паламарчук В. А., Белова О. В. Умови розвитку вітчизняної туристичної сфери в процесі подолання кризових явищ [Електронний ресурс] / В. А. Паламарчук, О. В. Белова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_1/Belova_110.htm
9. Пахля А. Розвиток сфери туризму визнаний державою одним із пріоритетних напрямків діяльності [Електронний ресурс] / А.Пахля // Debaty. Org. – 11 жовтня, 2010. – Режим доступу: http://debaty.org.ua/article/tourism_deb/tourism_mnenie/403.html
10. Рега М. Г. Формування туристичного сектору в малому бізнесі національного господарства [Електронний ресурс] / М. Г. Рега. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/pips/2009_2/465.pdf
11. Сорока С. П. Регуляторна політика держави у сфері туризму і її реалізація на регіональному рівні [Електронний ресурс] / С. П. Сорока. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2010_1/10sprrr.pdf
12. Схвалено регіональну програму розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2011-2015 роки [Електронний ресурс] // Firtka.if.ua. – лютий, 2011. – Режим доступу: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=3174>